

آموزش کتابداری در جهان عرب

این بخش نگاهی به توسعه آموزش کتابداری در منطقه عرب نشین خلیج فارس دارد. پیشینه آموزش کتابداری موارد ذیل را دنبال می کند: نکات برجسته برنامه های جاری آموزش کتابداری در هر یک از کشورها و مشکلات معمول در آموزش کتابداری در جهان عرب از جزئیات ویژه با تکیه بر اهداف و محتوای درسی برای برنامه های انفرادی به جهت ایجاد اجتناب شده است؛ با این حال، ارجاعات به مقالات گزیده برای خوانندگان علاقه مند به مطالب بیش تر ارائه شده است. برنامه درسی^۱ و منابع برای آموزش حرفه ای و فعالیت های مرتبط با آموزش مداوم^۲ و فراحرفه ای در بخش های دیگر مورد بحث و بررسی قرار می گیرد.

آموزش کتابداری در کشورهای عربی خلیج فارس از توسعه ممالک عربی دیگر به شدت متأثر است؛ به خصوص از مصر، که نخستین انجمن کتابداری و سندداری در دانشگاه قاهره به سال ۱۹۵۱ تأسیس شده است.^۳ بعدها این انجمن به گروه علوم کتابداری دانشکده هنر تغییر نام داد که سطوح مختلفی از برنامه های آموزشی کوتاه مدت را تا سال ۱۹۷۰ ارائه می کرد. زمانی که مطالعات تحصیلات تکمیلی به سوی یک دوره معادل

* مشخصات مقاله مزبور به قرار ذیل است:

Mohammed-saleh Jamil Ashoor and Abdus sattar Chaudhry. "Development of Library Education" in *The Education of Library and Information Professionals in the Arabian Gulf Region*. London; New York: 1999, pp.27-43.

1. Curricula.
2. Continuing education.
3. A. Sharief, 'The Development of Professional Library Education in the Arab Countries,' *International Library Review* 13 (1981): 87-101.

توسعه آموزش و وضعیت کتابداری در کشورهای عربی

خلیج فارس*

محمدصالح جمیل آشور و عبدالستار چودری

مترجمان: احمد شعبانی و محمود تفقدی جامی

کارشناسی ارشد^۴ آغاز شد،^۵ این گروه یک برنامه کارشناسی چهارساله را آغاز کرد، و اینک نیز دوره های کارشناسی ارشد و دکترای تخصصی را ارائه می کند.

فعالیت های آموزشی و تربیتی کتابداری در جهان عرب نیز بیش تر مرسوم کمک های ارائه شده توسط سازمان فرهنگی، علمی و آموزشی سازمان ملل متحد (یونسکو) و سازمان علمی-فرهنگی و آموزشی اتحادیه عرب^۶ می باشد. اقدامات سازمان یونسکو در سال ۱۹۵۲ با تأسیس یک مرکز تولیدی آموزشی و تربیتی منطقه ای آغاز شد، که مشتمل بر یک برنامه تربیتی و نمایشی کتابداری در قاهره بود.^۷ بعدها سلسله ای از سمینارهای منطقه ای، در ارتباط با آموزش کتابداری، از سال ۱۹۵۹ تا ۱۹۷۴ تشکیل گردید. در سمینار ۱۹۵۹، فقدان تسهیلات آموزش کتابداری مناسب و ضرورت ایجاد مدارس کتابداری تمام وقت با برنامه های آموزش کافی برای سطوح مختلف کار کتابخانه آشکار شد. این سمینار، به خصوص یونسکو را در ایجاد یک مدرسه کتابداری منطقه ای در ناحیه به یاری طلبید.^۸ در ۱۹۷۴ گردهمایی کارشناسان در طراحی ملی خدمات اسناد و کتابداری کشورهای عربی تشکیل گردید. نشست مزبور، به نیاز مؤسسات ملی بر آماده سازی برنامه های آموزش تخصصی تأکید داشت. گردهمایی به چند توصیه مصادرت کرد، که از جمله ضرورت ایجاد آموزش حرفه ای در زمینه خدمات اسناد و کتابداری به منزله بخشی کامل از ساختار آموزش ملی در دانشگاه ها و دیگر مؤسسات آموزش عالی بود.^۹ دیگر سمینار حائز اهمیت در ارتباط با آموزش کتابداری، به سال ۱۹۷۶ در بغداد برگزار شد، که مقامات ارشد مدارس کتابداری درباره مسائل جاری تربیت نیروی انسانی، برنامه درسی، و مبادله هیأت علمی و مواد آموزشی بحث و گفتگو کردند.^{۱۰} گردهمایی دیگری از این سلسله مجامع در رباط (مراکش) به سال ۱۹۹۳ برگزار شد، که وضعیت موجود و نیازهای آموزشی آینده متخصصین اطلاع رسانی را در مناطق عربی مورد بررسی قرار داد. نمایندگان از کشورهای بحرین، اردن، مراکش، عمان، مصر، تونس، کسویت، لیبی، و عربستان سعودی در آن شرکت داشتند. گردهمایی مزبور، به برنامه هایی تأکید داشت که هدف آن گسترش کیفیت برنامه های علمی کتابداری موجود در دنیای عرب بود. همچنین متخصصین بر پشتوانه مالی مناسب تر برای مدارس کتابداری، گسترش کیفی مدارس و روش های تدریس، تأکید بر کاربرد رایانه و تکنولوژی اطلاع رسانی در برنامه درسی، تشویق به پژوهش کیفی و فراهم آوری آموزش عملی بیش تر، و ایجاد

زمینه کار برای دانشجویان تأکید داشتند. آموزش مداوم برای متخصصین فارغ التحصیل و روش های کارآمد در طراحی، مدیریت و ارزشیابی برنامه های علوم کتابداری نیز توصیه گردید.^{۱۱}

در رقابت با نمونه آموزش کتابداری در مصر، بیش تر کشورهای عربی حوزه خلیج فارس یک برنامه کارشناسی چهارساله را در علوم کتابداری که توسط دانشگاه ها اجرا می شود، ارائه کرده اند. بحرین در این زمینه استثنا است: یک برنامه کاردانی دوساله توسط گروه آموزشی وزارت آموزش و پرورش و یک دوره تحصیلات تکمیلی معادل کارشناسی ارشد منابع آموزش و اطلاع رسانی توسط دانشکده علوم تربیتی دانشگاه بحرین اجرا می شود. کویت یک دوره کاردانی^{۱۲} را برای کتابداران کتابخانه آغاز کرده؛ ولی اخیراً آن را با ارائه برنامه های مجرد در خدمات کتابداری و اطلاع رسانی و تکنولوژی آموزشی تقویت کرده است. دو برنامه مذکور توسط دانشکده آموزش و پرورش پایه، تحت نظارت حکومت محلی برای آموزش عملی تهیه و آماده می شود. عربستان سعودی یک دوره کارشناسی را در اوایل سال های ۱۹۷۰ برگزار کرد و برنامه های کارشناسی ارشد و دکترای تخصصی را در

۴. نویسندگان متن به دوره Diploma Course در سطح تحصیلات تکمیلی اشاره دارند، که برنامه ای است یک ساله، بعد از دوره کارشناسی در دانشگاه های بریتانیا که دانشجوی پس از گذراندن درس آن بدون اخذ پایان نامه تحصیلی فارغ التحصیل می شود. ارزش آن از مدرک کارشناسی ارشد نازل تر بوده، و بر این قرار به عبارت «معادل کارشناسی ارشد» برگردانیده است. (م)

5. Armad Badr, 'Planning for a Faculty of Library and Information Science at Cairo University,' quoted in Sharief, *op.cit.*
6. ALESCO
7. F. Kent, 'Professional Training of Librarians,' *Unesco Bulletin for Libraries* 14 (1960): 101-2.
8. Sharief, *op.cit.*
9. Meeting of Experts in National Planning of Documentation and Library Services in Arab Countries, Cairo, 11-17 February 1974.
10. Meeting of Supervisors of Library and Documentaion Schools in Arab Stated, Baghdad, 5-9 December 1976.
11. Meeting of Experts on the Education of Information Specialists in the Arab Region, Rabat, Morocco, 10-13 May 1993, *Final Report*.
12. A Two-Year undergraduate diploma.

فرصت‌هایی را فراهم ساخته تا کتابداران و متخصصان رسانه‌ها را آماده سازد تا مهارت‌های خود را ارتقا دهند. جدول شماره ۲ فهرست فرصت‌های اساسی در برنامه منابع یادگیری و اطلاع‌رسانی را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱.

برنامه کاردانی دوساله دانشجویان، بحرین

سال اول

مقدمه‌ای بر علوم کتابداری
کتاب: اهمیت و توسعه تاریخی آن
کتابخانه‌ها در جهان عرب
مدیریت کتابخانه
خدمات فنی در کتابخانه‌ها
فهرست‌نویسی: نظری و عملی
رده‌بندی: نظری و عملی
کتاب‌های مرجع عربی و خارجی

سال دوم

مقدمه‌ای بر علوم اطلاع‌رسانی
خدمات کتابخانه‌ای
روش تحقیق: پرسشنامه‌ها
ارتباطات انسانی
ادبیات کودکان
تولید و کاربرد مواد دیداری-شنیداری
فهرست‌نویسی و رده‌بندی
نشریات ادواری
منابع و مراجع اسلامی
مراکز اسناد و اطلاع‌رسانی
نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی
بازدید منطقه‌ای از کتابخانه‌ها

دانشگاه‌های ملک عبدالعزیز و امام محمد بن سعود به آن افزود. هیچ‌گونه برنامه آموزش کتابداری منظمی برای امارات متحده عربی قابل طراحی نبوده است.

آموزش کتابداری در کشورهای عربی خلیج فارس

۱. بحرین

سابقه آموزش کتابداری در بحرین به سال ۱۹۷۸ باز می‌گردد؛ زمانی که مرکز احیای آموزش و پرورش^{۱۳}، نخستین برنامه آموزشی را برای کارکنان کتابخانه آغاز کرد. کتابداران کتابخانه‌های آموزشی و عمومی در این برنامه شرکت داشتند. پس از آن، بحرین چندین شیوه آموزش کتابداری را مشتمل بر حضور کتابداران در برنامه‌های آموزشی، و کارگاه‌های عملی و برنامه‌های آکادمیک در نواحی عربی-به مانند کشورهای عربی- پذیرفت.^{۱۴}

آخرین یک برنامه آموزش کتابداری محلی در بحرین آغاز شده است. مدیریت آموزش، که به جای مرکز احیای آموزش و پرورش جایگزین شده، یک برنامه آموزشی را برای کتابداران آموزشی آغاز کرد. هدف از این برنامه، آموزش دوره‌های کاردانی به آموزگاران است که دارای مدرک دبیرستان یا معادل آن می‌باشند. این برنامه دوساله شامل بیست درس طبق جدول شماره ۱ است.^{۱۵}

یک برنامه کاردانی آموزش کتابداری در دانشگاه بحرین راه‌اندازی شده است. برنامه منابع یادگیری و اطلاع‌رسانی^{۱۶} در پاسخ پروژه تحت نظارت، توسط وزارت آموزش و پرورش در سال ۱۹۸۸ آغاز شد تا کتابخانه‌های آموزشی را به مراکز منابع یادگیری تبدیل کند. به عنوان قسمتی از این پروژه، مقدمات تحصیلات تکمیلی، معادل کارشناسی ارشد در منابع یادگیری و اطلاع‌رسانی پیشنهاد گردید. این برنامه توسط دانشکده علوم تربیتی دانشگاه بحرین از سال ۱۹۹۰ اجرا شده است.^{۱۷} برنامه منابع یادگیری و اطلاع‌رسانی با هدف درک کلی منابع اطلاع‌رسانی، تکنولوژی رسانه‌ها، و عملکرد مراکز منابع یادگیری و کتابخانه‌ای را آماده‌سازی می‌کند. برنامه مزبور قصد دارد برای فارغ‌التحصیلان کارشناسی، موضوعات پیش‌نیاز متنوعی را در نظر گیرد تا در یک دوره کتابداران یا متخصصان مجرب رسانه‌ها آن را دنبال کنند. همچنین برنامه مذکور

13. Rehabilitation and Training Center (RETC).

14. Rubhi Ulian, 'Library Science Programs in the State of Bahrain, in Michael Wise and Anthony Olden, eds, *Information and Libraries in the Arab World*. London: Library Association, 1994, pp.68-80.

15. Ibid.

16. The Learning and Information Resources Program (LIRP).

17. Ibid.

جدول شماره ۲.

برنامه کاردانی دوساله دانشجویان در منابع یادگیری و اطلاع رسانی

آموزش و پرورش
روش های برنامه درسی و تدریس
روش های تحقیق
تکنولوژی آموزشی
تولید و کاربرد مواد آموزشی
روانشناسی
روانشناسی کودکان و نوجوانان
روانشناسی یادگیری و مطالعه
علوم کتابداری
مدیریت مراکز منابع کتابخانه ای
رده بندی و فهرست نویسی
منابع و خدمات اطلاع رسانی
میکرو کامپیوترها در کتابخانه
کارورزی
زبان انگلیسی

علاوه بر برنامه یادشده، دیگر برنامه های آموزشی توسط مؤسسه سانی نظیر کتابخانه انجمن بریتانیا،^{۱۸} مرکز اسناد و آموزش، مرکز مطالعات و تحقیقات بحرین و مدیریت آموزش بزرگسالان ارائه می شود.

۲. کویت

نخستین برنامه رسمی در آموزش کتابداری در کویت به سال ۱۹۷۷ معرفی شد؛ زمانی که یک برنامه کاردانی دوساله در علوم کتابداری برای حرفه مندان مزبور در مؤسسه آموزشی تربیت معلم دولت کویت برای آموزش و پرورش عملی آغاز گردید.^{۱۹} انتظار می رود فارغ التحصیلان این برنامه، بسیاری از مشاغل خدمات کتابداری را در کتابخانه های عمومی، آموزشگاهی، و دانشگاهی اشغال کنند. در سال ۱۹۸۶ برنامه کاردانی دوساله به دوره کارشناسی چهارساله تغییر یافت.^{۲۰} یک گروه جدید علوم کتابداری و اطلاع رسانی در دانشکده آموزش و پرورش پایه راه اندازی شد که جایگزین مؤسسه آموزشی تربیت معلم است. همچنین طرح هایی برای برنامه کارشناسی ارشد در مطالعات اطلاع رسانی در دانشگاه کویت فراهم شده است. شرح کوتاهی از این برنامه ها در ذیل ارائه می شود:

کارشناسی علوم کتابداری و اطلاع رسانی:

این برنامه هدفی میان رشته ای را دنبال کرده و ۱۳۰ واحد^{۲۱} از کارورزی در مجموع برای آماده سازی زمینه اصلی و حرفه ای نیاز دارد. شرح آن در جدول شماره ۳ درج است.

جدول شماره ۳.

کارشناسی علوم کتابداری و اطلاع رسانی، کویت

دروس	ساعات
حدود کلی آموزش	
دروس اجباری گروه	۹
دروس اجباری دانشکده	۱۰
دروس اختیاری دانشکده	۶
آمادگی حرفه ای	
دروس آموزش و پرورش	۴۰
روانشناسی، آموزش	
تکنولوژی گردش های منطقه ای	
آمادگی حوزه های اصلی	
دروس اجباری	۳۰
دروس اختیاری	۳۰

دوره کتابداری و تکنولوژی آموزشی:

هدف برنامه کتابداری و تکنولوژی آموزشی آمادگی متخصصان برای مراکز منابع آموزشی است. از فارغ التحصیلان این برنامه انتظار می رود در مدارسی که بخشی از وزارت آموزش و پرورش هستند، اشتغال یابند. برنامه مزبور دارای ۱۳۰ واحد ساعتی است، چنانکه در جدول شماره ۴ درج است.

18. The British Council Library.

19. Mohammad M. Aman, 'Arab Countries: Kuwait,' in Miles M. Jackson, ed., *International Handbook of Contemporary Developments in Librarianship*. Westport, CT: Greenwood Press, 1981, pp.124-6.

20. Yaser Y. Abdel-Motey and Nahla Al-Hamood, 'An Overview of the Impact of the Iraq. Aggression on Libraries, Information and Education for Librarianship in Kuwait,' *Journal of Information Science* 18 (1992): 441-6.

21. Credit hours.

۳. عمان

آموزش کتابداری در عمان به سال ۱۹۷۹ بازمی‌گردد؛ زمانی که مؤسسه اداره محلی^{۲۶} نخستین برنامه آموزشی را شروع کرد. برنامه مزبور یک دوره آموزشی کوتاه مدت برای کارکنان کتابخانه بود. بین سال‌های ۱۹۷۹ تا ۱۹۹۰ مؤسسه مزبور بیست برنامه را ارائه کرد و آموزش را برای سیصد و هشتاد و سه کتابدار فراهم ساخت.^{۲۷} این برنامه دارای هشت درس پایه در آموزش کتابداری بود:

۱. مقدمه‌ای بر علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی؛
۲. قوانین فهرست نویسی آنکلو-آمریکن؛
۳. رده‌بندی دهدهی دیویی؛
۴. مقدمات مدیریت؛
۵. مجموعه سازی؛
۶. کلیات مرجع؛
۷. فراهم‌آوری^{۲۸}؛
۸. روش‌های تحقیق.

با تأسیس گروه علوم کتابداری و سندداری در دانشکده هنر دانشگاه سلطان قسابوس یک برنامه آکادمیک برای آموزش کتابداری در سال ۱۹۸۷ در عمان شروع شد.^{۲۹} این برنامه یک دوره چهارساله بود که ۱۳۸ ساعت را دربرمی‌گرفت که ۹۵ ساعت آن در زمینه علوم کتابداری و سندداری بود. ۴۳ ساعت دیگر، مشتمل بر دروس متنوعی چونان زبان عربی، ادبیات عربی، ادبیات انگلیسی، تاریخ عمان، فرهنگ اسلامی، جغرافیا، فلسفه، روانشناسی تربیتی، و جامعه‌شناسی بود.^{۳۰} دروس اصلی در این برنامه در جدول شماره ۵ انعکاس یافته است.

جدول شماره ۴.

دوره تکنولوژی آموزشی، کویت

کلیات تکنولوژی آموزشی

طراحی آموزشی

اصول عکاسی نوری

تصاویر و الگوهای آموزشی

فیلم‌های آموزشی و کاربردهای آن

وسایل آموزشی

اداره و خدمات مراکز مرجع آموزشی

تلویزیون آموزشی

پروژه

اصول روانشناسی در تکنولوژی آموزشی

تکنولوژی مواد و ابزار خام

روش‌ها و آموزش تکنولوژی

اصول فیزیک کاربردی

آمادگی حرفه‌ای

مقدمات تکنولوژی آموزشی

کارگاه تولید وسایل آموزشی (به استثنای کتابداری و

تکنولوژی آموزشی)

تحصیلات تکمیلی در مطالعات اطلاع‌رسانی:

تأسیس مدرسه عالی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در دانشگاه کویت به سال ۱۹۷۷ صورت گرفته است.^{۲۲} از آن پس، تلاش‌های بسیاری برای تأسیس یک برنامه تحصیلات تکمیلی در مطالعات اطلاع‌رسانی انجام شد. آخرین تلاش، فراهم‌آوری یک سند طراحی برای معرفی یک برنامه کارشناسی ارشد در سال ۱۹۸۹ بود.^{۲۳} این طرح، که توسط سه شورای بین‌المللی آماده شد، سرفصل‌های یک چارچوب روشن برای تأسیس برنامه کارشناسی ارشد در مطالعات اطلاع‌رسانی را ترسیم کرد. یک هماهنگ‌کننده تمام‌وقت برای برنامه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در نظر گرفته شد، و یک طرح کاربردی توسط مشاوران دیگر برای تجهیزات فراهم گردید.^{۲۴} آماده‌سازی برای آغاز برنامه عالی فوق در سال تحصیلی ۱۹۹۲-۱۹۹۱ انجام گرفت؛ ولی به علت تهاجم عراق در سال ۱۹۹۰ متوقف گردید.^{۲۵}

22. Aman, *op.cit.*

23. Planning Document for the Establishment of a Graduate Program in Information Studies at Kuwait University, Safat, Kuwait, 31 July 1989.

24. Action Plan for the Establishment of a Graduate Program in Information Studies at Kuwait University, Safat, Kuwait, December 1989.

25. Tagreed Al-Qudsi, private communication.

26 Institute of Public Administration.

27. Meeting of Experts ..., *Final Report, op.cit.*

28. Acquisition.

29. Moosa N. Al-Mufaraji, 'Libraries and Library Education in Oman,' *Journal of Information Science* 18 (1992): 471-9.

30. *Ibid.*

رده بندی

خدمات کتابداری و اطلاع رسانی
اداره کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی
روانشناسی تربیتی، رشد و یادگیری
کمک های آموزشی

مجموع: ۶ درس

سال سوم (نیمسال ششم)

منابع کودکان و نوجوانان

نشریات ادواری و انتشارات دولتی
فهرست نویسی موضوعی و نمایه سازی
کاربردهای رایانه در کتابخانه ها
آرشیو

مقدمات آمار در علوم انسانی و اجتماعی

جامعه نوین عمان

مجموع: ۷ درس

سال چهارم (نیمسال هفتم)

مواد دیداری-شنیداری

منابع مرجع (علوم انسانی، علوم اجتماعی، و
تکنولوژی). اختیاری

نظام های اطلاعات کتابشناختی

کتابخانه های آموزشی و عمومی

سندداری

مجموع: ۵ درس

سال چهارم (نیمسال هشتم)

انگلیسی برای کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی

کتابخانه های آکادمیک و تخصصی

آموزش عملی در کتابخانه و مراکز اطلاع رسانی

اطلاع رسانی الکترونیکی و بازیابی

کتابخانه و شبکه های اطلاعاتی

اسناد عربی

مجموع: ۶ درس

مجموع کل: ۴۸ درس

۴. قطر

در قطر آموزش کتابداری را می توان با بنیاد دانشگاه قطر در سال
۱۹۷۳-۱۹۷۴ مرتبط دانست. در ابتدا فقط یک درس در
کتابداری (مراجع) به عنوان درس اختیاری ارائه گردید. ۳۱ با این

31. Shaban A. Khalifa, 'Libraries and Librarianship in Qatar,'

Journal of Information Science 18 (1992): 42-9.

جلول شماره ۵.

کارشناسی علوم کتابداری عمان

سال اول (نیمسال اول)

زبان عربی

زبان انگلیسی

مقدمه ای بر خدمات اجتماعی

مقدمات جغرافیا

مقدمات فلسفه

مقدمه ای بر علوم کتابداری و سندداری

مجموع: ۶ درس

سال اول (نیمسال دوم)

عمان و تمدن اسلامی

زبان انگلیسی

رسانه ها

مقدمات ادبیات

مجموع: ۶ درس

سال دوم (نیمسال سوم)

تاریخ مؤسسات و تجهیزات اطلاع رسانی

کلیات منابع اطلاع رسانی

زبان فرانسه

مجموعه سازی

مقدمه ای بر رایانه های شخصی

درس اختیاری

مجموع: ۶ درس

سال دوم (نیمسال چهارم)

میراث عربی

مقدمه ای بر علوم اطلاع رسانی

فهرست نویسی توصیفی

انتشارات

زبان های لاتین و یونان

درس اختیاری

مجموع: ۶ درس

سال سوم (نیمسال پنجم)

نسخ خطی و مکتوبات عربی

دروس اختیاری

شبکه های اطلاع رسانی پیوسته
انتشارات و سازمان انتشاراتی مدرن
کتابخانه های ملی
کتابخانه های دانشگاهی
کتابخانه های تخصصی
کتابخانه های عمومی
کتابخانه های آموزشگاهی
کتابخانه های کودکان
مطالب جاری (در آرشیوها)

۵. عربستان سعودی

آموزش کتابداری در عربستان سعودی به سال ۱۹۶۸ باز می گردد؛ زمانی که مؤسسه اداره محلی یک برنامه آموزشی شش تا هشت هفته ای را در کنار اشتغال افراد آغاز کرد. ۳۳ سرانجام این برنامه در چارچوب دوره دوساله در سال ۱۹۸۵ راه اندازی شد. ۳۴ آموزش حرفه ای در سال ۱۹۷۲ آغاز شد، زمانی که نخستین برنامه دانشگاهی در دانشگاه ملک عبدالعزیز در جده توسط گروه علوم کتابداری که در سال ۱۹۷۵ تأسیس شده بود ارائه گردید. ۳۵ یک گروه علوم کتابداری نیز در دانشگاه امام محمد بن سعود در ریاض در همان سال راه اندازی شد. ۳۶ یک دوره تحصیلات تکمیلی معادل کارشناسی ارشد در ریاض به سال ۱۹۷۷ آغاز گردید. ۳۷ این دوره بعدها متوقف گردید و یک مدرسه نوین علوم کتابداری و اطلاع رسانی در دانشگاه ملک مسعود راه اندازی شد. ۳۸

تأسیس یک گروه جدید در دانشگاه ام القراء شمار برنامه های آموزشی کتابداری تخصصی را در عربستان سعودی به چهار

وجود، با توسعه برنامه های آکادمیک در سال ۱۹۷۸، هنگامی که دیگر دانشکده ها ایجاد شدند، دروس کتابداری به منزله دروس فرعی (با تاریخ به عنوان دروس اصلی) در گروه تاریخ و علوم کتابداری واقع در دانشکده علوم انسانی و اجتماعی ارائه شد. این برنامه دارای ۱۴۸ واحد ساعتی تاربه کارشناسی بود که به شرح زیر می باشد:

نیازهای دانشگاهی / ۲۴ ساعت

نیازهای دانشکده ای / ۲۴ ساعت

نیازهای انتخابی دانشگاهی / ۱۰ ساعت

نیازهای تاریخی / ۶۵ ساعت

کتابداری و آرشیو / ۲۵ ساعت

این برنامه در سال ۱۹۸۸ متوقف گردید و یک دوره تحصیلات تکمیلی معادل کارشناسی ارشد در دانشکده علوم انسانی و اجتماعی جایگزین آن شد. ۳۲ برای ورود به این برنامه احراز مدرک کارشناسی ضروری است، و برای فراغت از آن به ۳۶ ساعت درس نیاز دارد. به نحو طبیعی برنامه مزبور برای اتمام به سه نیمسال در طی یک سال تحصیلی آکادمیک احتیاج داشت. فهرست دروس مزبور در جدول شماره ۶ آمده است.

جدول شماره ۶.

دوره تحصیلات تکمیلی معادل کارشناسی ارشد در علوم کتابداری، قطر

دروس اجباری

مقدمات کتابداری و اطلاع رسانی

منابع اطلاع رسانی

تکنولوژی اطلاع رسانی

انگلیسی تخصصی (۱)

انگلیسی تخصصی (۲)

مجموعه سازی

فهرست نویسی توصیفی

رده بندی

تجزیه و تحلیل موضوعی

کلیات مرجع

کتابشناسی ها

علوم اطلاع رسانی (کلیات)

32. Ibid.

33. Mohammad M. Aman, 'Arab Countries: Saudi Arabia,' in Jackson, *op.cit.*, pp.126-9.

34. Abbas S. Tashkandy, 'Saudi Arabia, Libraries,' in *Encyclopedia of Library and Information Science*, Vol.26. New York: Marcel Dekker, 1979, pp.307-22.

35. Ibid.

36. Aman, 'Arab Countries: Saudi Arabia,' *op.cit.*, pp.1216-29.

37. Tashkandy, *op.cit.*

38. A. Sharif, 'The Development of Professional Library Education in the Arab Countries.'

مراجع، کتابشناسی ها، و غیره.
خدمات فنی

فهرست نویسی، رده بندی، نمایه سازی و چکیده نویسی،
سلسله انتشارات، فراهم آوری، مجموعه سازی.
اداره کتابخانه

اصول و فنون مدیریت و انواع کتابخانه ها
تکنولوژی اطلاعات
ماشینی کردن، کاربرد رایانه و دسته بندی اطلاعات،
ذخیره سازی و بازیابی اطلاعات
دروس پیشرفته و تخصصی

عناوین تخصصی در کتابداری، دروس احراز صلاحیت
مانند روش های تحقیق و آمار و دروس تخصصی مثل
کتابخانه های اسلامی برای معلولین، نسخ خطی

۶. امارات متحده عربی

در حال حاضر هیچ گونه برنامه آموزشی کتابداری در امارات
متحده عربی وجود ندارد. به عنوان بخشی از برنامه پیشرفت
کارکنان، کتابداران کتابخانه های امارات متحده عربی به شرکت
در برنامه های آموزش کتابداری ارائه شده در کشورهای همسایه
چونان عربستان سعودی و کویت تشویق می شوند. ۴۳
تلاش هایی توسط سازمان بین المللی یونسکو برای تربیت
متخصصان کتابداری و اطلاع رسانی انجام گرفته است.
به علاوه، برنامه های منظمی توسط وزارت آموزش و پرورش و

برنامه رسانید. ۳۹ اضافه بر آن، یک برنامه کلی در زمینه
کتابداری در دانشکده هنر برای دختران به سال ۱۹۸۳ در ریاض
آغاز شد. ۴۰ به نحو هم زمان، پنج برنامه علوم کتابداری و
اطلاع رسانی توسط پنج مؤسسه ارائه شد، که از آن جمله
مؤسسه اداره محلی است، که یک برنامه در سطح کاردانی ارائه
می کند.

در گروه علوم کتابداری، در دانشگاه ملک عبدالعزیز
دانشگاه امام محمد بن سعود دروس آموزش کتابداری را در هر
دو سطح کارشناسی و کارشناسی ارشد، ارائه می دهد؛ در
حالی که دو گروه دیگر (دانشگاه ام القراء و دانشگاه ملک سعود)
فقط یک برنامه کارشناسی چهارساله را ارائه می کنند. دانشگاه
امام محمد نیز یک برنامه دکترا ارائه می دهد. الصریحی گزارش
مشروحی از آموزش کتابداری در عربستان سعودی را در سال
۱۹۸۵ تهیه کرد. ۴۱ حدود پنجاه درصد دروس در برنامه مندرک
کارشناسی با حوزه علوم کتابداری و اطلاع رسانی مرتبط است.
کل ساعات لازم برای دستیابی به کارشناسی ارشد به ۱۳۰ تا
۱۷۷ ساعت می رسد. این ساعات مشتمل بر سه نوع درس
می باشد: واحدهای اجباری، اختیاری، و اختصاصی. علاوه
بر کلاس های کارشناسی، دروس عالی برای داوطلبان
کارشناسی ارشد نیز ارائه می شود. دانشگاه امام محمد، هفت
درس عالی را برای دانشجویان متخصص در کتابداری و نسخ
خطی ارائه می کند. دانشگاه ملک عبدالعزیز شش درس عالی را
در علوم کتابداری و اطلاع رسانی برای دانشجویانی که درجه
کارشناسی را اخذ کرده، ارائه می کند و هفت درس در علوم
اجتماعی را برای کسانی که کارشناسی علوم کتابداری را اخذ
کرده، ارائه می دهد. آشور و چودری تمام دروس علوم
کتابداری و اطلاع رسانی ارائه شده در مدارس کتابداری
عربستان را فهرست کرده، و آنها را به شش دسته تقسیم می کنند
(نگاه کنید به جدول شماره ۷). ۴۲

جدول شماره ۷.

دروس علوم کتابداری در مدارس کتابداری پادشاهی عربستان سعودی

بنیاد علوم کتابداری و اطلاع رسانی
مقدمه ای بر کتابخانه ها، تاریخ کتاب، ارتباطات
اطلاع رسانی، کتابداری و جامعه
منابع اطلاع رسانی

39. Saleh J. Ashoor and Abdus Sattar Chaudhry, 'Library and Information Science Education in Saudi Arabia,' in G.E. Gorman, ed., *The Education and Training of Information Professionals: Comparative and International Perspectives*. Metuchen, NJ: Scarecrow, 1990, pp.141-58.

40. Ibid.

41. Hassan A. Al-Sereihy, *Continuing Library Education: Practices and Preferences of the University and Major Research Library Personnel in Saudi Arabia with Special Emphasis on Technical Services Staff*. PhD thesis, Indiana University, 1993.

42. Ashoor and Chaudhry, *op.cit.*

43. L.B. Kulburgi, *An In-depth Evaluation of Development of Libraries and Information Services in the UAE after Its Independence: Possibilities, Problems and Current Boundaries of Building up an Effective Library and Information Services System*. PhD thesis, Karnataka University, India, 1992.

۴. ارتباط بین دیدگاه‌های نظری و عملی و سطح و حوزه کار و اهمیت ویژه آنها به خوبی تعریف نشده است.

در حال حاضر، این مشکلات همچنان وجود دارد. هیچ گونه رویه عملی برای حل آنها صورت نگرفته است. با این حال اخیراً برخی از کشورهای عربی خلیج فارس با ارزیابی نظام‌های آموزشی خود به نیازهای ضروری توسعه و ساخت نظام‌هایی که متضمن احتیاجات فعلی باشد، مبادرت کرده‌اند. در کنار این فرایند، امید است تا برنامه‌های آموزش کتابداری مورد ارزیابی قرار گیرد. همچنان این امید وجود دارد که رشد گرایش به ارزیابی تکنولوژی اطلاع‌رسانی، سرانجام مدارس کتابداری را برای تغییر برنامه‌ها در برابر احتیاجات جامعه آنها متضمن سازد.

۲. کتابخانه‌ها و کتابداری در کشورهای عربی خلیج فارس*

این بخش از مقاله دورنمایی از وضعیت کتابخانه‌ها و کتابداری در مناطق عرب نشین خلیج فارس به دست می‌دهد.

پیشینه

در حالی که سابقه کتابخانه در شبه جزیره عربی بسیار قدیمی است، بنیانگذاری خدمات جدید کتابداری و اطلاع‌رسانی در ناحیه کشورهای عربی خلیج فارس پدیده‌ای کاملاً نو می‌باشد. به علاوه، فراهم سازی خدمات کتابداری در طی سی-چهل سال اخیر در سطح خدمات و منابع موجود در کشورهای منطقه از تنوع قابل ملاحظه‌ای برخوردار بوده است. ۴۵ در حالی که برخی کشورهای عربی (مثل مصر، اردن، لبنان و سوریه) خدمات کتابداری را به خوبی پایه‌ریزی کرده‌اند، ولی قادر نبوده کتابخانه‌های خود را روزآمد کرده یا بازسازی کنند و به لحاظ فقدان پشتوانه‌های مالی نتوانسته‌اند شایستگی و تخصص‌های تجسری را حفظ کنند. در مقابل، تا قبل از دهه ۱۹۵۰ کتابخانه‌های اندکی در اکثر کشورهای خلیج فارس وجود داشته است. اکثر کتابخانه‌ها در کنار مؤسسات آموزشی به ویژه

وزارت فرهنگ و اطلاعات برای افراد در حد متخصص وجود دارد. وزارت آموزش و پرورش تمایل زیادی در تنظیم برنامه‌های احیای آموزشی نیز نشان می‌دهد که آموزش کتابداری یکی از دروس موجود در آن می‌باشد.

خلاصه مطالب

پس از فراهم‌آوری چشم‌اندازی بر برنامه‌های آموزش کتابداری در کشورهای عربی خلیج فارس، تلخیص برنامه‌ها و مرور مشکلات اساسی ضروری است.

کلیه کشورهای عربی ناحیه خلیج فارس، به استثنای امارات متحده عربی، دارای برنامه‌های آموزش کتابداری هستند. سه کشور عربستان سعودی، عمان، و کویت درجه کارشناسی ارائه می‌دهند. کلیه برنامه‌های مزبور در سطح دانشگاه از تاریخ سپتامبر ۱۹۹۷، راه‌اندازی برنامه کارشناسی ارشد دوساله کویت در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در دانشکده هنر دانشگاه کویت ارائه می‌شود. (برخلاف برنامه‌های دیگر، تدریس در این برنامه به زبان انگلیسی است). عربستان سعودی برنامه‌های تحصیلات تکمیلی را در هر دو سطح عالی کارشناسی ارشد و دکترای تخصصی ارائه می‌کند. دامنه وسیعی برای پیشرفت برنامه‌های آموزش کتابداری کلیه کشورهای عربی خلیج فارس وجود دارد. با این حال، کشورهای مزبور از فقدان استاندارد و ارزیابی توسط یک مؤسسه معتبر رنج می‌برند.

برخی از مشکلات اساسی در مواجهه با برنامه‌های علوم کتابداری در دنیای عرب، که شامل کشورهای عربی خلیج فارس می‌شود، در گردهمایی کارشناسان آموزش متخصصان اطلاع‌رسانی در مراکش به سال ۱۹۹۳ با مباحثات زیادی مطرح شد. ۴۴

۱. هیچ گونه نظامی، داخلی یا خارجی، و هیچ عمل اطمینان بخشی برای ارزیابی کیفیت برنامه‌ها وجود ندارد.

۲. هیچ ملاک یا استاندارد در تهیه تسهیلات برای دانشکده‌ها، برنامه تحصیلی، نیازمندی‌های ورودی، و غیره وجود ندارد.

۳. ارتباط بین برنامه‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد آشکار نیست، و در نتیجه هیچ گونه امیدی به پیشرفت وجود ندارد.

44. Meeting of Experts ..., *Final Report, op.cit.*

* Ashr, Muhmmad Salih Jamil; chaudhry, Abdus satt. «Libraries and Librarians ship». in *The Education of Library and information Professionals in the Arabian Gulf Region*. London: Mansell, 1999. pp. 13-26.

45. Marjoy Sliney, 'Arabia Deserta: The Development of Libraries in the Middle East,' *Library Association Record* (December 1990): 912-14.

کتابشناسی این موضوع را مرکز مطالعات و تحقیقات بحرین به عهده دارد. هیچ گونه سیاست ملی برای کتابداری و خدمات اطلاع رسانی تنظیم نشده است. یک انجمن کتابداری در سال ۱۹۸۵ تأسیس شد، ولی فعالیت کاری مشخصی گزارش نگردید. اخیراً انجمن کتابداری بحرین تحت نظارت وزارت اطلاعات احیا شد. فقدان نیروی انسانی متخصص و بومی موجب شده است که بسیاری از پست های ارشد توسط کتابداران خارجی دارای مدرک کارشناسی ارشد در علوم کتابداری اداره می شود. ۴۹ شماری از کتابخانه ها، به اهمیت کتابداران حرفه ای توجه کرده و کارمندان خود را برای آموزش کتابداری به ایالات متحده آمریکا، بریتانیا، عربستان سعودی و مصر اعزام نموده اند. تألیفات فرهنگی در زمینه کتابداری نیز در حداقل می باشد، و کتابشناسی ها و راهنماهای اندکی درباره بحرین گزارش شده است. ۵۰

۲. کویت

در اوایل دهه ۱۹۷۰، خیل عظیمی از مدارس، کتابخانه هایی در درون خود داشتند، و کتابخانه های تخصصی برجسته بسیاری در کویت موجود بود. بعدها کتابخانه های دانشگاهی کویت به منزله نظام اصلی کتابداری پدیدار شدند. حتی کتابخانه ملی و مرکز میراث ملی، ارتباط نزدیکی با دانشگاه کویت برقرار کردند. ۵۱ یک قانون تحویل نسخ رایگان ۵۲ وجود داشت که مقرر می کرد پنج نسخه از تمامی انتشارات داخلی برای نگهداری در مرکز میراث ملی ارائه شود. دپارتمان کتابخانه های

دانشگاه ها به وجود آمده اند. بعدها کتابخانه در دانشکده ها و مدارس راه اندازی شده، و اخیراً کتابخانه های عمومی و تخصصی پدیدار گشته اند. کتابداران مجرب و شایسته نیز از کشورهای دیگر به جهت حقوق بیش تر و مزایای دیگر جذب شده اند. علی رغم منابع فراوان، کتابخانه ها در نواحی عربی خلیج فارس، نمونه موارد موجود در کشورهای در حال توسعه هستند، و اکثر مسائل کتابداری مشترک است. ۴۶ توصیف مختصری از پیشرفت های کتابداری در یکایک کشورهای خلیج فارس در بخش بعد ارائه می شود، و در انتهای مقاله پیشرفت های منطقه مرور می گردد.

کتابخانه ها در کشورهای خلیج

۱. بحرین

بر اساس دائرةالمعارف جهانی کتابداری و خدمات اطلاع رسانی انجمن کتابداران در سال ۱۹۸۵، صدونودوهشت کتابخانه در بحرین وجود داشته است: سیزده کتابخانه عمومی، چهار کتابخانه دانشگاهی، صدوچهل ونه کتابخانه آموزشی، و سی و دو کتابخانه تخصصی. ۴۷ گزارشی جدیدتر اشاره به صدوهفتاد کتابخانه آموزشی و شصت و پنج کتابخانه تخصصی دارد و مراکز اطلاع رسانی به وزارتخانه ها، سازمان های دولتی، کارخانجات، سازمان های پژوهشی اختصاصی و تجاری وابسته بوده اند. ۴۸ در مؤسسات آموزش عالی این کشور تشکیلاتی وجود داشته که سرانجام یک دانشگاه ملی (دانشگاه بحرین) و یک دانشگاه ناحیه ای (دانشگاه خلیج) را پی ریزی کرده اند. کتابخانه های وابسته به چنین مؤسسات دانشگاهی نیز برای سازمان بخشیدن به نظام کتابداری متحد، همکاری و تشکل داشتند. نظام کتابداری دانشگاه بحرین در حال حاضر دارای دو کتابخانه است، در حالی که دانشگاه خلیج دو کتابخانه مجزا را برای دانشکده های پزشکی و علوم تربیتی اداره می کند.

در بحرین کتابخانه ملی، کتابشناسی تجاری و فهرست سالنامه انتشارات بحرین وجود ندارد. مدیریت کتابخانه های عمومی، از سال ۱۹۸۰، فعالیت های خود را در گردآوری انتشارات بحرین گسترش داده، در حالی که وظیفه جمع آوری مطالعات پژوهشی-علمی دولتی و فراهم آوری تسهیلات

46. Al-Qudsi-Ghabra Tugreed, 'Librarianship in the Arab Worlds,' *International Library Review* 20 (1988) 233-45.

47. S. Nazim Ali, 'Bahrain,' in *ALA World Encyclopedia of Library and Information Services*. 2nd ed. Chicago, IL: American Library Association, 1986, pp.95-7.

48. Harold C. Young and S. Nazim Ali, 'The Gulf War and Its Effect on Information and Library Services in the Arabian Gulf with Particular Reference to the State of Bahrain.' *Journal of Information Service* 18 (1992): 453-62.

49. Ibid.

50. M. Mackee, 'Gulf States- Bahrain,' in *Handbook of Comparative Librarianship*. 3rd ed. London: Clive Bingley. 1983, p.451.

51. A Legal Deposit Law.

52. Ahmad Badr, 'Kuwait, Libraries,' in *Encyclopedia of Library and Information Science*. New York: Marcel Dekker. 1975, pp.1-18.

به عنوان نظام کتابداری اصلی در کشور به شمار می آید. این کتابخانه شامل کتابخانه اصلی، کتابخانه پزشکی، و یک کتابخانه مسجد است. برخی از کتابخانه های جدید دانشکده ای نیز در دانشگاه تأسیس شده اند.

کتابخانه دانشگاه سلطان قابوس در سال ۱۹۸۶ با مجموعه نوین ۱۶۰۰۰ جلدی کار خود را آغاز کرد، ولی امکانات آن اساساً افزایش یافته است.^{۶۲} خدماتی نوین معرفی شده که شامل تسهیلات جستجو با دیسک فشرده و یک سیستم ماشینی کامل می باشد. در مدت چهار سال گذشته، مجموعه دیسک فشرده تا ده پایگاه اطلاعاتی گسترش یافته است. در کتابخانه، شصت و نه کارمند شاغل بوده که سی و پنج نفر از آنها کتابدار حرفه ای هستند.

در مجموع کتابخانه های تخصصی در عمان وابسته به سازمان های دولتی و مؤسسات پژوهشی بوده، به استثنای تعداد

دانشگاهی کویت نیز یک کتابشناسی گزیده در کویت و خلیج فارس منتشر کرده که شامل دو جلد و حاوی منابع عربی و خارجی بود.^{۵۳} این حرکت می تواند یک اساس در کتابشناسی ملی به شمار آید.^{۵۴} با تأسیس مرکز کتابخانه عمومی و بیست و چهار شعبه آن، خدمات کتابداری عمومی در کویت به تحقق پیوست.^{۵۵} مرکز اطلاع رسانی علمی و فنی ملی،^{۵۶} که از بخش اسناد و اطلاعات تحت نظارت مؤسسه کویتی تحقیقات علمی^{۵۷} به وجود آمد، در معرفی خدمات اطلاع رسانی نوین همچون جستجوی پیوسته رایانه ای و ابزار پیشرفته برای اطلاع رسانی علمی در کشور نقش برجسته ای داشته است. این مرکز نیز مورد تهاجم عراق واقع شد، ولی به سرعت بازسازی گردید. این مرکز برای توسعه منابع و معرفی خدمات نوین، شامل تکمیل سازی مجلیها از جمله ماشینی کردن نظام کتابداری، طرح های جاه طلبانه ای به عهده داشته است.^{۵۸} هر چند بسیاری از کویتی ها در زمینه کتابداری در خارج از کشور تحت آموزش قرار گرفته اند، و نیروی انسانی در کتابخانه ها به طور قابل ملاحظه ای به خارج از کشور اعزام می شوند، فعالیت های شغلی و تولیدات ادبیات حرفه ای اندک است. در طراحی نیازهای نیروی انسانی کتابخانه ها و کارکنان اطلاع رسانی در کویت، حسین احمد انصاری اشاره می کند که حداقل نیروی انسانی در این زمینه تا سال ۱۹۹۷ باید به سرعت افزایش یابد.^{۵۹}

۳. عمان

یک بررسی در سال ۱۹۹۲ خبر از صد و هفتاد و هشت کتابخانه به طور کلی در عمان می دهد. این گزارش شامل سیزده کتابخانه آکادمیک، صد و سی و چهار کتابخانه آموزشی، بیست و شش کتابخانه دولتی و تخصصی، سه کتابخانه عمومی، و دو کتابخانه خارجی است.^{۶۰} هیچ گونه کتابخانه ملی به صورت رسمی وجود ندارد؛ اما یک حکم سلطنتی در سال ۱۹۸۴ اعلام می دارد قانون چاپ و نشر مستلزم ساخته که نشر و ورود مواد چاپی به منظور ذخیره سازی توسط وزارت اطلاعات به پنج نسخه از هر کتاب نیاز دارد.^{۶۱} کتابخانه دانشگاه سلطان قابوس

53. Mohammad M. El Hadi, 'Kuwait,' in *ALA World Encyclopedia of Library and Information Services*, op.cit.

54. M. Mackee, 'Gulf States-Kuwait,' in *Handbook of Comparative Librarianship*. London: Clive Bingley, 1975, p.434.

55. Mohammad Aman, 'Middle East-Kuwait,' in *International Handbook of Contemporary Developments in Librarianship*. Ed. Miles M. Jackson. Westport, CT: Greenwood Press, 1981, p.124.

56. The National Scientific and Technical.

57. Kuwait Institute for Scientific Research.

58. Yaser Y. Abdel-Motey and Nahla Al-Namood, 'An Overview of the Impact of the -Iraqi Aggression on Libraries, Information and Education for Librarianship in Kuwait'; Shawky Salem, 'Tables and Photos on the Iraqi Aggression to the Library and Information Infrastructure in Kuwait'; Muhammas Aman, 'Libraries and Information Systems in the Arab Gulf States: After the War,' *Journal of Information Science* 18 (1992): 425.

59. Hussain Ahmad Ansari, A Study of Supply and Demand of Library and Information Workers in Kuwait: Five Year Projections and Recommendations for Human Resource Planning. PhD thesis, Florida State University, 1992.

60. Moosa N. Al-Mufaraji, 'Libraries and Library Education in Oman,' *Journal of Information Science* 18 (1992): 471-9.

61. Martha L.P. Dukas, 'Oman,' in *ALA World Encyclopedia of Library and Information Services*, op.cit., pp. 610-11.

62. Moosa N. Al-Mufaraji, 'Libraries and Library Education in Oman,' *Journal of Information Science* 18 (1992): 471-9.

خانदान عبدالله الانصاری است. ۷۰ بیش تر دبیرستان های قطر دارای کتابخانه هایی با مجموعه های عمدتاً عربی می باشند. اکثر آنها دارای ساختمان کتابخانه مجزا بوده و توسط کتابداران آموزشگاهی اداره می شوند که تعداد اندکی از آنها مدارج علوم کتابداری را گذرانده اند. امانت کتاب، اساسی ترین خدمات فراهم شده است.

قطر کشور کوچکی است و شمار حرفه ها نیز ناچیز می باشد؛ هیچ گونه فعالیت یا گروه صنفی برجسته ای گزارش نشده است. بسیاری از کتابدارانی که برای آموزش کتابداری به خارج اعزام شده، اکنون بازگشته اند و مسؤولیت کتابخانه های عمده را از کتابداران خارجی اخذ کرده اند. یک طرح آموزشی کتابداری در حد کارشناسی برای تربیت کتابداران محلی شروع شده است.

۵. عربستان سعودی

ناشکنندی در کتاب *دایرةالمعارف کتابداری و اطلاع رسانی جزئیات* مبسوطی از توسعه کتابداری در کشور پادشاهی عربستان سعودی ارائه می دهد. وی یک بررسی پیرامون تاریخ تحولات کتابداری نموده که پیشرفت های جاری در کتابخانه های عمومی، دانشگاهی و آموزشگاهی و برنامه های آموزش کتابداری را دربرمی گیرد. ۷۱ دوساری واکریش گزارش داده اند که تا دهه ۱۹۷۰ عربستان سعودی از کتابخانه و خدمات

محدودی از کتابخانه ها که بخشی از سازمان های تجاری هستند. کتابخانه اسلامی وزارت فرهنگ و میراث ملی تنها کتابخانه عمومی در کشور است. این کتابخانه در سال ۱۹۸۰ تأسیس شده و بیش از ۲۰۰۰۰ جلد کتاب دارد. ۶۳ دو کتابخانه عمومی دیگر هم در حال توسعه هستند: کتابخانه عمومی فنی شرکت توسعه مواد نفتی و نیز شاخه ای از کتابخانه اسلامی در ناحیه جنوب کشور.

در عمان هیچ گونه انجمن کتابداری وجود ندارد. شمار کلی کتابداران متخصص کم است. عمان هم مانند دیگر کشورهای خلیج نیروی انسانی خارج رفته بسیاری برای تأمین کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی خود به کار گمارده است. ادبیات کتابداری محدود به مقالات چند نشریه و یک راهنمای کتابداری است. ۶۴

۴. قطر

شالوده اطلاع رسانی در قطر شامل یک کتابخانه ملی، بیست و چهار کتابخانه عمومی، بیست کتابخانه آموزشگاهی، شش کتابخانه دانشگاهی، صدوپنجاه کتابخانه تخصصی، و صدوپنجاه مجموعه خصوصی است. کتابخانه عمده دانشگاهی، کتابخانه دانشگاه قطر می باشد که در سال ۱۹۷۳ به عنوان کتابخانه ای برای دانشکده علوم تربیتی با مجموعه ای عالی حدود ۳۰۰۰ جلد کتاب آغاز به کار کرد. این کتابخانه، اینک هشت شعبه با مجموعه ای حدود ۳۰۰۰۰ جلد کتاب دارد. ۶۵ کتابخانه ملی قطر و کتابخانه دانشگاه قطر پایگاه های اصلی نظام کتابداری کشور محسوب می شوند. ۶۶

کتابخانه ملی در پایتخت کشور به نام دو حه واقع شده، و به عنوان یک کتابخانه عمومی نیز نقش خود را ایفا می کند. این کتابخانه در اوایل دهه ۱۹۶۰ در نتیجه ادغام دو کتابخانه پدیدار شد. ۶۷ کتابخانه ملی قطر کتابشناسی کتب و جزوات ۶۸ را از سال ۱۹۷۰ در قطر منتشر می سازد. ۶۹ تا پایان سال ۱۹۹۱، بیست و چهار کتابخانه عمومی در قطر وجود داشته است. شش مورد آن تحت نظارت کتابخانه ملی، دو مورد زیر نظر وزارت ارتباطات جمعی و پانزده مورد تحت توجه نیروهای نظامی قطر قرار دارند؛ فقط یک کتابخانه شخصی موجود است که زیر نظر

63. Colin S. Johnston, 'CD-ROM Database Quality: Some Observations Based on Experience at Sultan Qaboos University,' *Program* 28 (1994): 379-94.

64. Sultan Qaboos University, *Oman Library Directory*, 1990.

65. Shaban A. Khalifa, 'Library Education in Qatar,' *Journal of Education for Library and Information Science* 34 (1993): 162-4.

66. Haseeb F. Rashid, 'Qatar Library Services: Present Problems and Future Prospects,' *Libri* 38 (1988): 211-20.

67. Muhammad Hamad Al-Nassr, 'Qatar National Library,' in *Encyclopedia of Library and Information Services*. Vol.44. Supple.9. New York: Marcel Dekker, 1989, p.274.

68. Bibliography of Books and Pamphlets.

69. Mohammed M. El Hadi, 'Qatar,' in *ALA World Encyclopedia of Library and Information Services*, op.cit., p.689.

70. Shaban A. Khalifa, 'Library and Librarianship in Qatar,' *Journal of Information Science* 18 (1992): 481-9.

71. Abbas S. Tashkandy, 'Saudi Arabia, Libraries,' in *Encyclopedia of Library and Information Services*. Vol.26. New York: Marcel Decker, 1979, pp.307-22.

متأسفانه هیچ گونه سیاست اطلاع رسانی ملی جامعی در عربستان توسعه نیافته است. علی رغم این که تعداد کثیری از کارکنان کتابخانه در کشور تحت آموزش قرار گرفته و صدها کتابدار دوره آموزش خود را در ایالات متحده آمریکا و بریتانیا گذرانیده اند، هنوز هم نیروی انسانی خارجی زیادی در کتابخانه و بخش های اطلاع رسانی وجود دارد. علاوه بر این هیچ گونه انجمن کتابداری وجود ندارد، و ادبیات حرفه ای در این زمینه بسیار محدود و کم است.

۶. امارات متحده عربی

شبکه کتابداری علمی مهم در امارات متحده عربی، متعلق به دانشگاه امارات متحده عربی است. این شبکه شامل یک کتابخانه مرکزی و پنج کتابخانه اصلی، کتابخانه ملی پزشکی آن و دو مرکز منابع یادگیری است. مجموعه کلی آن متجاوز از ۲۵۰۰۰۰ جلد کتاب به زبان عربی و انگلیسی است. شبکه کتابداری دانشگاهی امارات، خدمات مدرن بسیاری را آغاز کرده است. تسهیلات جستجو با دیسک فشرده معرفی شده و نظام ماشینی استفاده از بسته VTLs به کمال رسیده است. دستگاه شبکه کتابداری راه اندازی شده مهم در امارات، متعلق به دانشکده های عالی تکنولوژی است که در حال حاضر شامل

اطلاع رسانی ناچیزی برخوردار بود. ۷۲. امان می گوید که در ۱۹۷۹ تعداد ۲۲۱ کتابخانه شامل ۷۱ کتابخانه عمومی، ۲۸ کتابخانه تخصصی، و ۸۲ کتابخانه آموزشی موجود بوده است. ۷۳. در دهه ۱۹۸۰ توسعه شبکه کتابخانه های عمومی با ایجاد دو کتابخانه معتبر به نام های کتابخانه عمومی ملک عبدالعزیز و کتابخانه ملی ملک فهد رشد خاصی یافت. با این حال، توسعه شبکه کتابخانه های عمومی به علت فقدان هماهنگی و همکاری مایه تعجب بوده است. ۷۴. هفت دانشگاه با کتابخانه های پر بار وجود دارد، که اکثر آنها ماشینی و به خوبی مجهز می باشند. این کتابخانه ها دارای امکانات بسیار برای دستیابی به منابع اطلاعاتی هستند. چودری می گوید: کتابخانه های دانشگاهی پیشرفته ترین مؤسسات در عربستان سعودی بوده اند. ۷۵. معهدنا، بررسی تازه ای از کتابخانه های آکادمیک، مشکلاتی را در عملکرد کتابخانه های دانشگاهی توضیح داده است. ۷۶. زهیرالدین خورشید با بررسی عملکرد ده ساله کتابخانه ها و کتابداری در عربستان سعودی، نتیجه می گیرد که فقدان طراحی ملی، عدم وجود قوانین کتابداری، و انجمن های حرفه ای، و تجارت سطح پایین کتاب مایه خسارت به کتابخانه ها و توسعه مرکز اطلاع رسانی می شود. ۷۷.

72. Fahd M. Al-Dosary and Abdul Rehman Ekrish, 'The State of Automation in Selected Libraries and Information Centers in Saudi Arabia,' *Libri* 41 (1991): 109-20.
73. Mohammad Aman, 'Middled East-Saudi Arabia,' in *International Handbook of Contemporary Developments in Librarianship, op.cit.*, pp.126-9.
74. Hisham Abdullah Abbas, A Plan for Public Library System Development in Saudi Arabia. PhD thesis, University of Pittsburgh, 1982.
75. Abdus Sattar Chaudhry, 'Information Policies in Malaysia and Saudi Arabia,' *Information Development* 9 (1993): 228-33.
76. J. A. Tameem, 'Academic Libraries in the Kingdom of Saudi Arabia,' *International Library Review* 20 (1988): 477-8.
77. Zaheeruddin Khurshid, 'Libraries and Information Centers in Saudi Arabia,' *International Library Review* 11 (1979): 9-419.
78. ISBN
79. Royal Decree. No. M/26 dated 7091412 (H) for Legal Deposit System. *Ummul Qura* 69, 31 (17 April 1992).
80. King Abdulaziz City for Science and Technology.

اخیراً یک قانون رسمی و اسپاری به تصویب رسید و عملکرد آن به عهده کتابخانه ملی در ریاض گذاشته شد. طرحی برای تصویب ارائه شماره بین المللی استاندارد کتاب ۷۸ به کلیه کتاب های چاپی نیز مطرح شده است. ۷۹. شهر ملک عبدالعزیز برای علوم و تکنولوژی ۸۰ که به عنوان مرکز ملی عربستان سعودی برای علوم و تکنولوژی تأسیس شده، نقش برجسته ای برای برنامه ریزی و توسعه خدمات اطلاع رسانی در زمینه علوم و تکنولوژی ایفا کرده است. این شهر نه پایگاه اطلاعاتی ملی دارد، که شامل پایگاه های کتابشناسی انگلیسی و عربی، یک پایگاه واژگان فنی، و یک فهرستگان نشریات ادواری است. شهر ملک عبدالعزیز برای علوم و تکنولوژی، دارای تجهیزات لازم برای دسترسی به پایگاه های خارجی از طریق خط مستقیم خدمات جستجوگر می باشد.

دفتر عربی تعلیم و تربیت برای کشورهای عربی خلیج فارس؛
۴. شکل گیری باب خلیج فارس برای انجمن کتابخانه های
تخصصی.

به نظر می رسد که این پیشرفت ها بر برنامه های تعلیم و
تربیت تأثیر داشته است.

در اواخر دهه ۱۹۷۰، خدمات بازایی اطلاع رسانی پیوسته
در منطقه کشورهای عربی خلیج فارس معرفی شد. مرکز
اطلاع رسانی ملی در وزارت دارایی و اقتصاد ملی عربستان
سعودی و مرکز اطلاع رسانی شهر ملک عبدالعزیز برای علوم و
تکنولوژی، از نخستین کتابخانه هایی بود که استفاده از
حستجوی پیوسته را به کار گرفتند. بعدها کتابخانه ها و مراکز
اطلاع رسانی بسیاری در خلیج به این امر پیوستند که از آن جمله
دانشگاه کویت و مرکز ملی اطلاع رسانی و تکنولوژی در
کویت، دانشگاه نفت و معدن ملک فهد، و شرکت آرامکو در
عربستان سعودی می باشند.^{۸۵} با ابداع پایگاه های دیسک
فشرده، جستجو به شیوه رایانه ای در بسیاری کتابخانه ها میسر
شد. چنین خدماتی موجب تأثیر جدیدی بر کتابخانه ها شد تا
نظام خود را بازسازی کنند. میرزا و صدیقی با بررسی تأثیر
حستجوی دیسک فشرده بر خدمات مرجع، به ضرورت
گسترش آموزش و حمایت از برخورداری مزایای چنین
امکاناتی اذعان دارند.^{۸۶}

هشت ساختمان علمی می باشد. هریک از آنها دارای یک مرکز
منابع یادگیری با مجموعه ای از کتاب، نشریات، و مواد
غیر چاپی است. فضای جدید در شرف بازگشایی در سال آینده
است.

دو واحد تحت نظارت وزارت فرهنگ و اطلاعات در حال
اداره خدمات کتابداری در امارات متحده عربی است. واحد
کتابخانه ها و وظیفه سازماندهی خدمات کتابداری را در سراسر
کشور بر عهده دارد، در حالی که واحد فرهنگ، در داخل بنیاد
فرهنگی، توسعه کتابخانه های عمومی و کتابخانه ملی را در
دوبی نظارت می کند.^{۸۱} کتابخانه عمومی دوبی منبع اصلی
اطلاعات برای عموم مردم است. این کتابخانه حاوی مجموعه
حجیمی به زبان های عربی، انگلیسی، و اردو می باشد.^{۸۲}
کتابخانه ملی، که در سال ۱۹۸۱ تأسیس شده، دارای ۸۰۰۰۰۰
جلد کتاب و ۱۵۰۰ عنوان نشریه ادواری است.^{۸۳} کتابخانه ملی
از سال ۱۹۸۷ کتابخانه خلیج فارس را نیز اداره می کند که مانند
ایران و عراق کلیه منابع درباره تمام کشورهای حوزه خلیج را
دارا می باشد. کتابخانه ملی، علاوه بر وظایف کلی دیگر،
کتابشناسی ملی به زبان عربی و انگلیسی و یک خبرنامه موسوم به
رسالة المكتبة را منتشر می کند.^{۸۴}

اخیراً یک گروه کتابداری تشکیل یافته، و مصمم به برگزاری
سمینارهای حرفه ای و برنامه های آموزشی مداوم است.
همچون دیگر کشورهای اطراف خلیج، جامعه متخصصان
امارات متحده عربی غالباً خارجی هستند، و تولید ادبیات
حرفه ای و ارتباط با زمینه پژوهش در سطح پایین قرار دارد.

پیشرفت های کتابداری در خلیج فارس

برخی پیشرفت ها تأثیر زیادی بر کتابداری و خدمات
اطلاع رسانی در سراسر منطقه عرب نشین خلیج فارس داشته
است. این موارد عبارتند از:

۱. تحقق نظام ماشینی در کتابخانه ها و راه اندازی جستجوی
پیوسته و تسهیلات دیسک فشرده؛
۲. توسعه یک شبکه ارتباطی رایانه ای به نام شبکه خلیج؛
۳. خلق یک نظام امانت بین کتابخانه ای در منطقه خلیج توسط.

81. L.B. Kulburgi, An Indepth Evaluation of Libraries and In-formation Services in the United Arab Emirates after Its In-dependence: Possibilities, Problems and Current Boundar-ies upon Effective Library and Information Service System. PhD thesis, Karnataka University, India, 1992, pp.71-107.
82. 'United Arab Emirates,' in *World of Learning*. 44th ed. London: Europa Publications, 1994, p.1495.
83. Mohammed Sadiq Jaffer, 'Medical Libraries and Their Services to the Health Sector in the United Arab Emirates (1971-1993),' in Michael Wise and Anthony Oledn, eds, *Information and Libraries in the Arab World*. London: Li-brary Association Publishing, 1994, pp.214-39.
84. Bakri Musa Abdul Hai, 'Economic and Social Change in the Emirates: Is the Information Provision Adequate, in Wise and Oledn, *ibis.*, 240-1.
85. Dosary and Ekrish, *op.cit.*
86. Mohammad Ishaq Mirza and Moid Ahmad Siddiqui, 'Im-pact of CD-ROM Searvhing on Reference and Information Services,' Conference on Exploting Technology for Effec-tive Information Management in the Arabian Gulf Region, Bahrain, 12-14 January 1994.

فقدان هماهنگی و همکاری مواجه هستند. این موارد موضوع مطالعات و تحقیقات مختلفی بوده است،^{۹۵} و تماماً بر ضرورت توسعه عرب-مارک^{۹۶} و هماهنگی بهتر در تلاش‌های خودکارسازی برای بهره‌برداری مؤثر از منابع اطلاعاتی محلی تأکید دارد.

در ماه مه ۱۹۸۵، یک شبکه رایانه موسوم به شبکه خلیج برای تغذیه رایانه‌های مؤسسات علمی و پژوهشی منطقه خلیج فارس تأسیس شد.^{۹۷} عضویت در این شبکه به سازمان‌های غیرانتفاعی همچون مؤسسات آموزش عالی و مراکز توسعه و تحقیق محدود می‌شود. عملکرد اصلی شبکه خلیج عبارت از انتقال اطلاعات پایگاه اصلی، انتقال پیام (پست الکترونیک)، انتقال کنفرانس‌های علمی^{۹۸} و دستورات

دانشگاه نفت و معادن ملک فهد در ماشینی کردن نظام کتابداری در اوایل دهه ۱۹۸۰ یک مؤسسه پیش‌تاز بود.^{۸۷} همین نظام بعداً توسط پنج کتابخانه دیگر خلیج، چهار کتابخانه عربستان سعودی و یک کتابخانه در عمان اکتساب شد. عمان دومین کشور اطراف خلیج بعد از عربستان سعودی در به کار گرفتن DOBIS/LIBIS بود، زمانی که دانشگاه عمان در سال ۱۹۸۶ تأسیس شد، آن را به کار گرفت. در اواسط دهه ۱۹۸۰، دیگر نظام‌ها (مثل VTLIS, MINISIS) و برخی شبکه‌های خانگی به منظور رایانه‌ای کردن عملکرد کتابداری در بسیاری از سازمان‌ها شروع به کار کرد. دانشگاه امام محمد بن سعود و شهر ملک عبدالعزیز برای علوم و تکنولوژی شبکه‌های خانگی را توسعه بخشیدند.^{۸۸} بعداً اینم‌جیک^{۸۹}، یک شبکه میکرو کامپیوتری در سه کتابخانه عربستان سعودی نصب شد، و اخیراً دینیکس^{۹۰} مورد حمایت قرار گرفته است. دو کتابخانه بانک در ریاض، متن مارکوس^{۹۱} از ویرایش دینیکس را نصب کرده‌اند، و یک بازرگان محلی برای طرح توسعه عربی متن دینیکس، هزینه‌اش را تقبل کرده است.

کویت با هدایت مؤسسه کویتی تحقیقات علمی در اوایل دهه ۱۹۸۰ برای خودکار نمودن کتابداری، سرمایه‌گذاری کرد؛ ولی با تجاوز عراق در سال ۱۹۹۰ تلاش‌های مزبور به شدت به تعویق افتاد. اکنون یک برنامه ماشین با اجرای VTLIS آغاز شده است. شاذه العون یک بررسی دقیق از فعالیت‌های مؤسسه کویتی تحقیقات علمی در زمینه ماشینی کردن کتابخانه به عمل آورده است.^{۹۲} اخیراً مؤسسه کویتی تحقیقات علمی یک شبکه محلی و شبکه‌های دیسک فشرده را به کار انداخته است، در حالی که تلاش‌هایی برای ایجاد یک نظام خودکار کامل با هدف الکترونیکی شدن کتابخانه در دست اقدام است. در امارات متحده عربی ماشینی کردن کتابخانه با اجرای VTLIS در دانشگاه امارات متحده عربی از سال ۱۹۹۴ در حال فعالیت است.^{۹۳} دانشکده‌های عالی تکنولوژی هم ماشینی کردن را به کار خود افزوده‌اند.^{۹۴} به هر حال، علی‌رغم به کارگیری سریع تکنولوژی اطلاعات، کتابخانه‌های عربی خلیج فارس با مشکلات فنی گوناگونی مانند استاندارد کردن، عربی نمودن،

87. Saleh J. Ashoor, 'Planning for Library Automation at the University of Petroleum and Minerals,' *Journal of Information Science* 5 (1983): 193-8.
88. Dosary and Ekrişh, *op.cit.*, pp.109-20.
89. Inmagic.
90. Dynix.
91. Marqis.
92. Shadh Al-Own, 'Automation at KISR: Beyond Time Around,' Conference on Exploiting Information Technology, Bahrain, 12-14 January 1994.
93. 'UAE University First Site in Middle East,' *VTLIS Express* 2 (Spring/Summer 1994).
94. *Automation for the LRCS of the Higher Colleges of Technology: Final Report*. Prepared by Information Systems Consultants, December 1993.
95. Saleh J. Ashoor, 'Bibliographic Networking in the Arabian Gulf Region,' *Resource Sharing and Networks* 4, 2 (1989): 13-25; Dosary and Ekrişh, *op.cit.*; Abdus Sattar Chaudhry, 'Training and Education for Library Automation in Saudi Arabia,' Conference on Gulf Libraries, Bahrain, 3-6 February 1993; Husni Al-Muhtaseb, Saleh Ashoor and Zaheeruddin Khurshid, 'A Step towards Arabic Machine Readable Cataloging (ARABMARC),' Conference on Exploiting Technology for Effective Information Management in the Arabian Gulf Region, Bahrain, 12-14 January 1994.
96. ARAB-MARC
97. Mohammed Ali Al-Tasan, 'Networking in the Islamic World: Lessons from Two Operating Systems in the Kingdom of Saudi Arabia,' Third Congress of Muslim Librarians and Information Scientists (COMLIS III), Istanbul, Turkey, Ministry of Culture, 1989, pp.117-27.
98. Tele Conference

هدایت کرده، و دومین کنفرانس سالیانه با حضور بیش از ۱۵۰ نماینده برگزار شد. فصل مزبور برنامه توسعه حرفه‌ای را متحمل شده که در طی آن کارگاه‌های آموزشی و دوره‌های کوتاه مدت را تحت عناوین مختلف برگزار می‌کند. به هنگام برپایی کنفرانس‌ها، خبرنامه‌هایی به چاپ رسید. به نظر می‌رسد سازمان کتابخانه تخصصی خلیج به منزله شریان اصلی حرفه مزبور در منطقه عمل می‌کند. این شریان، برای تبادل اطلاعات در میان مراکزی که برای توسعه تقسیم منابع و پیشرفت کتابداری داخلی ضروری می‌باشد. دارای امکان بالقوه است. همچنین شریان مزبور باید به ارتقای شأن کتابداران حرفه‌ای در منطقه کمک کند که نکته اصلی در جنبش کتابداری محسوب می‌شود.

کتابداری یک زمینه گشوده در منطقه کشورهای عربی خلیج فارس است که نیاز به یافتن جایگاه صحیح خود در دنیای علم و به طور کلی جامعه دارد. متأسفانه هیچ ساختار خدماتی یا راه‌های تقویت برای کتابداران وجود ندارد؛ در نتیجه کتابداران از شغل خود راضی نیستند. این وضعیت به طور کلی بر کتابداری و ساختار خدمات اطلاع‌رسانی و به خصوص بر آموزش کتابداری تأثیر می‌گذارد. انتظار می‌رود که انجمن کتابداری نوین بر تغییر چنین وضعیتی مساعدت کند.

99. Ashoor, *op.cit.*; Shoaib A, Qureshi and Jamil Ahmad Qureshi, 'From Gulfnet to the Internet: An Introduction to Networks and Their Applications in Libraries,' Conference on Exploiting Technology for Effective Information Management in the Arabian Gulf Region, Bahrain, 12-14 January 1994.

100. KACST.

101. Abdus Sattar Chaudhry, 'Interlibrary Loan in the Gulf Region: Problems and Prospects,' Third Congress of Muslim Librarians and Information Scientists, Istanbul, Turkey Ministry of Culture, 1989, pp.551-8.

102. Weldon J. Horton, 'Interlibrary Loan Turnaround Time in Science and Engineering,' *Special Libraries* 80 (1989) 245-50; Moid A. Siddiqui, 'Interlibrary Loan Services of the King Fahd University of Petroleum and Minerals Library,' *Journal of Interlibrary Loan and Information Supply* 2 (1992): 15-31; Baha Al-Ibrahim, 'Interlibrary Loans in the Arabian Gulf: Issues and Requisition,' *Interlending and Document Supply* 21 (1993): 21-5.

103. AGC/SLA.

است. یک جنبه مهم شبکه امکان تقسیم منبع اطلاعاتی است. توسعه آن برای همکاری و ارتباط کتابداری راه‌های جدیدی گشود. آشور، شعیب، و جمیل قریشی موانع مختلفی از کاربردش را در ارتباط کارکرد شبکه‌ای، جستجو و امانت بین کتابخانه‌ای مورد بحث و بررسی قرار داده‌اند. تا به کارگیری و استفاده از شبکه خلیج را برای جستجو و تحویل اسناد تشویق کنند.^{۹۹}

یک مجموعه قوانین امانت بین کتابخانه‌ای توسط دفتر عربی تعلیم و تربیت برای کشورهای خلیج، در اواخر دهه ۱۹۷۰ راه اندازی شده است. کتابخانه‌های عمده خلیج موافقت‌هایی برای اجرای این قوانین در ترویج تبادل منابع بین کتابخانه‌های داخلی امضا کرده‌اند. با توسعه پایگاه اطلاعاتی فهرستگان نشریات ادواری^{۱۰۰} و شبکه خلیج، پیشرفت در فعالیت‌های امانت بین کتابخانه‌ای در منطقه پس از اجرای این قوانین امکان پذیر شد. با این حال، انتظار مزبور به تحقق نرسیده و مشکلات جدی در ترقی فعالیت‌های امانت بین کتابخانه‌ای در خلیج گزارش شده است. چودری برخی مشکلات نظام مزبور را با استفاده از نتایج دو تحقیق تجربی در سال‌های ۱۹۸۸ و ۱۹۹۲ آشکار کرده است.^{۱۰۱} هورتون، صدیقی، و ال‌ابراهیم ابعاد مهم دیگر فعالیت‌های امانت بین کتابخانه‌ای را در ناحیه خلیج فارس مورد بررسی قرار داده‌اند.^{۱۰۲} این مقالات به مسائلی چون تأخیر در ارسال جواب، معطلی در کسب اطلاعات، و میزان کم داده‌ها در مبادله امانت بین کتابخانه‌ای اذعان دارند. آنها نتیجه می‌گیرند که عدم توازن در امانت سپاری و وام‌گیری مشکلات جدی برای این خدمات به وجود می‌آورد. چنانکه قبلاً اشاره شد، در اکثر کشورهای عربی حوزه خلیج فارس، هیچ گونه انجمن کتابداری وجود ندارد. فقدان گروه‌های حرفه‌ای برای کتابداران مانع عمده‌ای برای پیشرفت کتابداری در این منطقه است. در کشورهای بحرین و امارات متحده عربی انجمن‌های کتابداری تشکیل شده است، اما فعالیت آنها محدود است. به هر حال هنگامی که سازمان کتابخانه تخصصی خلیج ۱۰۳ در سال ۱۹۹۳ تشکیل یافت، شکافی رخ داد. این گردهمایی‌های حرفه‌ای خطه خلیج را